

ECATERINA PLEȘCA

Institutul de Filologie
(Chișinău)

**CONTRIBUȚII LA CERCETAREA
CUVINTELOR CU ETIMOLOGIE
NECUNOSCUTĂ: ROM. *SMIDĂ***

Învățătorului meu în toponimie,
dlui doctor habilitat Anatol Eremia,
cu ocazia jubileului de 80 de ani

Abstract

In Romanian, the regionalism *smidă*, a word from the lexical-semantic group of forest, is one with unknown etymology. On the basis of language facts from lexicographic sources and linguistic atlases, the term *smidă* is defined as „young, small, uncleared forest, characterized by certain features of afforestation, embedded in a larger forest”. As a result of the analysis it was stated that the ratio between the Romanian word *smidă* and the word with the Latin origin *pădure* is the same as between the words from the substrate and those inherited from Latin. In this article the author supports the substrate origin of the examined term and releases the hypothesis (based on mythological and religious functions of sacred trees and sacred forests that descend from those of the cosmic tree) that most likely our Thracian-Dacian ancestors through the term **smid(ə)* designated *sacred forest* (sacred tree → sacred forest). As shown in the article, diatopic meanings of the Romanian *smidă* as well as the area of its spreading would confirm our assumptions. In their support there are brought lexical-semantic consistencies from Indo-European languages, the closest of which the Romanian *smidă* has with the Baltic languages, due to similar semantic evolutions: *arbore* → *grup, mulțime de arbori* → *crâng, pădurice, pădure*.

Mai mulți ani în urmă, în unul dintre textele de colind culese de Sabin Drăgoi, am întâlnit cuvântul *smediță*, necunoscut în zona noastră, cf. textul: „Să-mi iau două-trei *smedițe*./! Să mi-s fac o cununiță” [1, p. 5]. DLR dă pentru termenul regional *smediță* înțelesul de „mlădiță”, adică „rămurică, crenguță subțire și flexibilă”. Acesta este un derivat diminutival de la substantivul *smidă* „desiș format din arbori tineri sau/ și din tufari...” compus din segmentul *smid-* și sufixul *-iță*. Observăm că pentru cuvântul-bază *smidă* era de așteptat semnificația „creangă”. Ea poate fi reconstruită pe baza substantivului colectiv *smâz*, un plural singularizat (atestat în RM) [2, p.137]: *smâz* „crengi subțiri și mlădioase de îngrădit un gard” < *smizi* pl. „crengi...” < *smidă* *, „creangă” (cf. *smidă* „gard viu”). Înțelesul mai poate fi reconstruit și direct din semnificația derivatului, urmând modelul diminutivelor *rămurică* (< *ramură* < *ram*), *clombiță* (< *cloambă*), *mlădiță* (< *mladă*) – toate cu înțelesul „creangă, lăstar”.

E de presupus că *smidă* *, „ramură, creangă” a evoluat la *smid* m., *smidă* f. „desiș format din arbori tineri...” „pădurice de arbori tineri” urmând același model de evoluție ca și în cazul lui *creangă/ crangă*, „ramură” → *crâng* „Pădurice de arbori tineri și de lăstari” (DEX).

Atestat cu secolul al XVII-lea (DLR), rom. *smidă* „Desiș format din arbori tineri sau din tufe de spini, de zmeură etc.” (DEX) este unul dintre cuvintele cu etimologie necunoscută, un element opac, adică cu formă internă netransparentă în limba română. Acesta se află în relații de omonimie cu *smidă* „grindină”, „fulger”, cuvânt învechit atestat la Dosoftei și Cantemir. Cel puțin, în optica semanticii sincronice, cuvintele respective țin de domenii lexicale diferite (lumea vegetală și, respectiv, fenomene meteorologice).

Etimologii ale termenului *smidă* „desiș format din arbori tineri...” au fost aduse de Cihac (din sl. *sviteti* „a scăpăra, a fulgera”, interpretându-l ca „pădure incendiată de trăsnet”) (Cihac A. *Dictionnaire d'étymologie dacoromaine. II. Éléments slaves, magyars, turcs, grecs modernes et albanais*. Frankfurt, 1879, XXIV, p. 338, citat după A. Ciorănescu), de Bogrea (din ngr. *σημύδα* „mesteacă”) [3, p. 736]. Al. Ciorănescu însă prezintă ambele cuvinte omonime cu etimologie necunoscută și își exprimă nesiguranța în privința identității lor [4, p. 724]. E necesar să precizăm că termenul examinat nu se află nici în latină, nici în alte limbi romanice. Mai mult ca atât, el nu se află în nici una dintre limbile cu care româna a intrat în contact de-a lungul timpului.

Cum bine se știe, condiția absolută în stabilirea unei etimologii este cunoașterea exactă a realiei și a experienței ei. Date însemnate în acest sens pot fi obținute prin examinarea materialului lexical cât mai vast posibil, mai cu seamă, a celui dialectal (înregistrat pe teren și care se conține în atlasele lingvistice), precum și prin sprijinirea pe relația stabilită între definiția cuvântului și realitatea extralingvistică ce o acoperă realia desemnată prin cuvântul dat etc. [5, p. 28] – lucru pe care vom încerca să-l realizăm în acest articol cu referire la rom. *smidă*.

Pentru început, vom apela la surse lexicografice și vom prezenta diferitele semnificații ale termenului *smidă*, ceea ce va facilita o cunoaștere mai bună a realiei denumite prin termenul în cauză. DLR glosează termenul *smidă* prin 1. „Desiș în pădure format din tufișuri de mărăcini, de zmeură, de mure etc. care cresc printre copaci doborâți de furtuni, arși de trăsnete ori tăiați și care constituie un loc greu de pătruns”; 2. (prin Moldova) „Loc prăpăstios, unde se pătrunde greu” și 3. (prin Moldova și prin nordul Olteniei) „Gard viu” (DLR, t. X/4, p. 1114). *Dicționarul enciclopedic* al României îl glosează prin „pădure tânără și foarte deasă (de molift, de jnepeni, și de alte tufe)”; *Dicționarul explicativ și etimologic de termeni geografici* aduce semnificațiile termenului *smidă* înregistrate în ultimele șapte-opt decenii și regăsite în mai multe surse lexicografice: „Loc cu pădure tânără, crescută în locul unei păduri arse” și „Luminiș cu tufăriș între copaci” (Porucic T., *Lexiconul termenilor entopici din limba română în Basarabia*. – Chișinău 1931, p. 67); „hățiș tânăr”, „pădure într-o depresiune” (Rotaru Petre V., Oprescu George A., *Lexicon toponimic*. – București, 1943, p. 63); „pădure de tufe, de arbuști” (Tiktin, citat după I. Iordan, *Toponimie românească*, București, 1963, p. 61) [6, Eremia A., *Dicționar explicativ și etimologic de termeni geografici*, Chișinău 2006, p. 172]. O altă semnificație este „pădure de brazi arsă, care crește din nou” dată de Kisch, (citată după I. Iordan *Toponimie românească*, București, 1963, p. 61, 130-131). În *Dicționarul său etimologic* Al. Ciorănescu definește cuvântul *smidă* prin „hățiș, desiș de pădure tânără” [4, p. 724].

Observăm că autorul *Dicționarului explicativ și etimologic de termeni geografici* nu aduce atestări noi ale termenului pe teren, ci doar pe cele fixate anterior în literatura de specialitate, ceea ce ne face să credem că în ultimele decenii termenul nu mai este în uz în RM. Totodată vom atrage atenția asupra faptului, important pentru noi, că la compartimentul „Sinonime” autorul înregistrează doar termenii *desime* și *desiș*.

E de remarcat că o parte dintre semnificațiile date mai sus au fost înregistrate direct pe teren de înșiși autorii lucrărilor citate, adică din prima sursă, direct din graiul viu. Or, graiul viu păstrează faptele de limbă așa cum au evoluat ele, în mod diferit, în timp și spațiu. Acestea, înregistrate pe teren cu mai multe decenii în urmă, constituie un material de limbă foarte prețios, având valoare de document. Elocvente în acest sens sânt hărțile lingvistice realizate pe baza materialului de teren (din ultima jumătate de secol). Ele reflectă istoria concretă a limbii din spațiul geografic cercetat, prin fixarea și deplasarea hotarelor lingvistice, prin scoaterea în evidență a dinamicii procesului sociolingvistic, a stratificării lingvistice și a vechimii diferite a termenilor înregistrați [7, p. 16]. Prin urmare, dialectologia păstrează un ansamblu de date istorice înrădăcinate profund în limbă, date ce ne oferă posibilitatea de a verifica direct pe teren reconstrucțiile făcute de comparativistică și de istoria limbii [5, p. 66]. Mai mult ca atât, materialul de limbă prezentat de noi este unul foarte util în studiul etimologic, deoarece se află în deplină concordanță cu perfectarea metodelor cercetării etimologice din ultimele decenii, metode ce indică asupra aspectelor spațiale și temporale (istorice) ale faptelor de limbă cercetate, ceea ce ne apropie tot mai mult de dialectologie și de geografia lingvistică. Prin studierea faptelor de limbă în plan spațial și istoric, lingvistica de areal se prezintă ca o disciplină istorică [8, p. 25]. Din aceste și alte considerente, materialul de limbă din atlasele lingvistice prezintă interes maxim pentru cercetările noastre etimologice. Or, termenii *smidă* și *smediță* îi avem înregistrați în câteva atlase lingvistice în toată complexitatea relațiilor din cadrul grupului lexico-semantic al pădurii.

Astfel, în conformitate cu datele de teren prezentate în atlasele lingvistice (ne vom referi doar la câteva dintre ele) termenii *smidă* și *smediță* apar ca varietăți diatopice pentru a desemna noțiunile:

1. **huci** („pădure mică, deasă cu copăcei și cu tufari”, „pădure mică, tânără și deasă, tufiș, crâng, hucaeg”, DEX; / „desiș de copaci, pădure tânără și deasă”, DTG) – în 9 puncte: 362 [9, h. 396]; 8, 10 [10, h. 503]; 283, 293, 433, 404 au fost înregistrate formele *smidă*, *snidă*, *smidă*, *zmnidă*, *znidă*, *zmidă*, sintagma *zmidă deasă*, iar în pct. 242 derivatul *zmidic(u)* [11, h. 503]. Varietăți diatopice: *berc*, *crâng*, *desiș*, *desime*, *desăt mare*, *gai*, *gărănă*, *hucaeg*, *lăstar*, *lăstăriș*, *lozie*, *pădure mică (măruntă)*, *pădure nouă*, *pădure tânără*, *pădure deasă*, *pădure hucoasă*, *pădure bercuroasă*, *pădure târsocoasă*, *pădurice*, *pădurică*, *păduriș*, *păduriță*, *pădurice mică deasă*, *puieți*, *tăietură*, *leș*, *târșori mărunți*, *tufar*, *tufiș* ș.a.

2. **desiș** („grup de arbuști, de tufe de buruieni etc.; pădure tânără foarte deasă”, DEX) – în 8 puncte: 551, 362 [9, h. 396, 397]; 293 [11, MN 93/1295] au fost înregistrate formele *smidă*, *znidă*, sintagma *smidă deasă*, derivatele *smidărie* în pct. 551 și *zmidicu* în pct. 242, 243, 279, 456, 458 [11, MN 93/1295]. Varietăți diatopice: *crâng*, *desăt*, *desime*, *hici/higi*, *higiș*, *lăstar des*, *pădure deasă*, *sihlă*, *stufiș*, *tăietură deasă*, *tufă deasă*, *filhă* [9, h. 396, 397];

3. **tăietură** („loc de unde s-a tăiat pădurea”) – în 4 puncte: 284, 315, 302, 283 au fost înregistrate formele *znidă*, *znid*, *zmnidă*, alături de varietățile diatopice *tăietură* și *pârlitură* [11, h. 502];

4. **zmeuriș** („loc unde crește multă zmeură”) – în 3 puncte: 264, 277, 282 au fost înregistrate variantele *smnidă* și *zmnidă* [11, MN 77/1145];

5. **tufiș** („desiș de tufe sau de arbuști; mulțime de copaci tineri, stufoși; tufăriș, tufărie”, DEX) – în 2 puncte: 53 și 353 [12, h. 439] alături de varietățile diatopice: *tufă*, *tufiș*, *huci*, *huceag* (Moldova); *berc*, *berc de tufe* (Transilvania, Crișana) și *șușară*, *gai cu șușară* (Banat) [12, h. 439].

La rândul lui, derivatul *smediță* apare ca varietate diatopică pentru a desemna noțiunile:

1. **mlădiță** („cea tânără de tot care crește de-a dreptul din rădăcina unui copac”) – în 10 puncte: 271, 291–296, 350, 366, 370 au fost înregistrate variantele *zmădiță*, *znădiță*, *zmediță*, *smediță*, *snădiță*, *mădiță*. Varietăți diatopice: *lăstar*, *odraslă*, *nuiia* ș.a. [11, h. 506];

2. **crenguță** („rămurică mică de la un pom”) – în 8 puncte: 274, 294, 295, 296, 366, 371, 373, 400 [11, h. 472, 505, 506] au fost înregistrate formele: *mădiță*, *smediță*, *zmădiță*, *zmediță*. Varietăți diatopice: *clombiță*, *mlădiță*, *mlăjiță*, *zminceauă*, *mugur*, *ramură*, *creangă*, *crenguță*, *altoi*, *lăstar*, *luger* ș.a.

Analiza cantitativă a datelor de teren din atlasele lingvistice ne arată că cel mai des prin termenul *smidă* este desemnat *huciul* și *desișul* – în 17 puncte de anchetă, după care urmează *tăietura*, *zmeurișul* și *tufișul* – toți trei termeni doar în 9 puncte de anchetă. Iar prin derivatul *smediță* sânt desemnate *mlădița* și *crenguța* în 18 puncte de anchetă. În conformitate cu aceleași date de teren *mărăcinii*/*zmeurișul* nu apar ca varietăți diatopice pentru *smidă* [12, h. 434].

Așadar, datele de limbă (înregistrate în dicționare, lexicoane și pe hărți lingvistice) privind regionalismul *smidă* și relațiile lui cu alte cuvinte din grupul lexico-semantic al pădurii ne permit: ■ să delimităm aria actuală de răspândire – Transilvania, Maramureș, Moldova și Bucovina, Oltenia, Crișana și Banat; ■ să înregistrăm frecvența lui în spațiu – cea mai mare o atestăm în Transilvania, ceva mai mică în Maramureș, apoi, în ordine descrescândă, în Moldova și Bucovina, Banat și Crișana): deci termenul s-a conservat mai bine (pe o arie mai largă) în nordul și nord-estul spațiului românesc, în regiuni deluroase și montane cu păduri seculare; ■ să aflăm diferitele lui forme și semnificații pe teren și să evaluăm importanța lor în ceea ce privește stabilirea sensului lui etimologic. Diversitatea formelor regionalismului *smidă* atestate în graiurile limbii române arată complexitatea acestei reprezentări care ajunge, păstrând relațiile asociative, la înțelesuri diferențiate; ■ să constatăm că în graiuri termenul *smidă* înregistrează diferențe de sens, reprezentând un microsistem lexico-semantic evoluat atât în timp, cât și în spațiu: – semnificațiile din graiuri ale termenului *smidă* înregistrează semne suplimentare/ diferențiale și relații complexe între diversele sale semnificații ce intersectează și alte câmpuri semantice.

În continuare vom proceda la o abordare relațională a semnificațiilor termenului examinat prin confruntarea semnelor semantemelor acestuia atestate pe teren. Procedeeul se reduce la compararea semnelor semantemelor prin metoda opoziției ca mod de evidențiere

a semnului diferențial sau semului ca element minimal, pe de altă parte, definitoriu. Astfel, în urma confruntării materialului lexicografic prezentat referitor la rom. *smidă* vom distinge un șir de seme integratoare stabilite pe baza opozițiilor de seme (prin *sem integrator* se înțelege semul care reunește semele după anumite particularități):

I. *densitatea vegetației/ gradul de împădurire* cu opoziția: – 1. **mare/ des**: *desiș* în pădure, pădure... *foarte deasă*, *desiș* de pădure tânără, *desiș* în pădure format din tufișuri de mărăcini, *desiș* format de arbori tineri sau din tufe de spini, *hățiș*, *hățiș tânăr* etc.; – 2. **mic/ rar/ lipsă**: *despădurire*, pădure *tăiată*;

II. *vârsta* cu opoziția: – 1. **tânără**: pădure *tânără*, *desiș* de pădure *tânără*, *hățiș*, *desiș* de pădure *tânără*; loc cu pădure *tânără*; *hățiș tânăr*, (pădure...) *care crește din nou*, pădure *tânără* și foarte deasă; 2. **bătrână** – lipsă, nerelevant;

III. *tipul/ caracterul vegetației/ constituenții ai pădurii*:

1. **arbori** – *pădure* tânără și foarte deasă (de *molift*...); loc cu *pădure* tânără, crescută în locul unei păduri arse; *pădure de brazi* arsă, care crește din nou; *desiș* format de *arbori* tineri...; 2. **arbori și arbuști** – luminiș cu *tufăriș între copaci*, *desiș* format de *arbori* tineri sau din *tufe* de spini, de zmeură etc., *hățiș*, *desiș* de *pădure* tânără; 3. **arbuști** – *pădure* tânără și foarte deasă (... de *jnepeni*); 4. **arbuști și tufe**: *pădure* de *tufe*, de *arbuști*; 5. **tufe și mărăcini**: *desiș* format... din *tufe*, *mărăcini*, *spini* ori numai *lăstari* tineri...; *desiș* în pădure format din *tufișuri de mărăcini*; luminiș cu *tufăriș* între copaci.

Din datele de care dispunem, mărăcinii nu sunt definitorii pentru *smidă* (harta „mărăcine” nu înregistrează pe *smidă* pentru această noțiune) [12, h. 434].

IV. *gradul de accesibilitate/ pătrundere* cu opoziția: – 1. **greu accesibil/ inaccesibil**: loc prăpăstios, unde se pătrunde greu; pădure într-o depresiune; *desiș* în pădure format din tufișuri de mărăcini, de zmeură, de mure etc. care cresc printre copaci doborâți de furtuni, arși de trăsnete ori tăiați și care constituie un loc greu de pătruns; *desiș* în pădure... care constituie un loc greu de pătruns; – 2. **ușor accesibil/ accesibil** – neevidențiat/ nerelevant;

V. *configurația/ caracterul terenului/ locului* – cu opoziția: 1. **pozitiv(ă)** – neevidențiat(ă); 2. **negativ(ă)**: loc prăpăstios, unde se pătrunde greu, pădure într-o depresiune; loc greu de pătruns, loc prăpăstios;

VI. – *locul amplasării*: 1. **în pădure** – neevidențiat; 2. **în depresiune**: pădure într-o depresiune;

Deductiv, vom distinge și cel de-al șaptelea sem integrator: VII. *mărime/ dimensiune*: 1. **mare** – lipsă; 2. **mică**: pădure mică (măruntă), pădure mică deasă, pădurice într-o depresiune, huci, crâng etc.

În urma analizei făcute pe baza faptelor de limbă din sursele lexicografice și atlasele lingvistice constatăm că prin termenul *smidă* sânt denumite varietăți de pădure sau de pădure cu/ sau din arboret sau/ și subarboret, sau un loc cu anumite particularități în pădure, de la care, prin transfer semantic, s-a ajuns să desemneze și configurații negative ale terenului (loc prăpăstios etc.). În conformitate cu materialul diatopic prezentat vom defini termenul *smidă* prin *pădure tânără*, *de dimensiuni mici*, *necurățată* (sic!) ce se caracterizează prin anumite particularități de împădurire (în unele puncte de anchetă

și prin configurații negative ale terenului pe care crește), încorporată, de regulă, într-o *pădure* („întindere de teren acoperit cu copaci”/ „mulțime densă de copaci crescuți în stare sălbatică”, DEX). În acest sens cf. sintagmele definitorii: „*pădure tânără și foarte deasă*”, „*desiș în pădure*”, „loc cu *pădure tânără*”, „*pădure de tufe, de arbuști*”, „*pădure într-o depresiune*”, „*pădure de brazi arsă*”, „*pădurice deasă*”, „*pădurice mică deasă*” ș.a. În același sens sânt de remarcat datele oferite de atlasele lingvistice: în mai multe puncte de anchetă, ca varietate diatopică, alături de *smidă* apare termenul *pădure* cu derivatele *pădurică*, *pădurice*, *pădurișă*, *păduriș*, *păduriște* sau acestea însoțite de determinative (semne diferențiale, dar și definitorii): *pădurice mică deasă*, *pădure deasă*, *pădure tânără*, *pădure mică (măruntă)*, *pădure nouă*, *pădure deasă tânără*, *pădure cu hălăciugă deasă*, *pădure cu tufari deși*, *pădure hucoasă*, *pădure bercuroasă*, *pădure târsocoasă* ș.a.

Potrivit datelor de care dispunem, putem presupune că într-un anumit segment de timp din trecut termenii *smidă* și *pădure*, având înțelesuri identice sau similare, erau utilizați în paralel. Concurența stabilită între ei a făcut ca termenul latinesc să-i strâmtoreze uzul, întâi de toate, în regiunile romanizate, ceea ce a dus la îngustarea sensului termenului *smidă*, încât astăzi constatăm o specializare semantică mai îngustă în raport cu sinonimul său de origine latină, iar în unele regiuni a dus chiar la scoaterea lui treptată din uz. Regional, sub aspectul conținutului, termenul în discuție poate fi calificat ca sinonim (parțial) pentru termenul *pădure*, unul ce denumește o parte din întreg sau, mai precis, o categorie a unității *pădure*. Raportul stabilit între termenul cu origine necunoscută *smidă* și cel de origine latină *pădure* este unul de la particular la general: termenul latin impunându-se ca general, iar cel cu etimologie necunoscută, supus restricției semantice, s-a specializat în a desemna o parte (cu anumite particularități) din întregul *pădure*. Astfel, acoperind o arie semantică mai îngustă, el a fost inclus în sfera termenului *pădure*, iar relația dintre *pădure* și *smidă* poate fi calificată ca una de subordonare.

E de remarcat faptul că între termenii menționați constatăm o concordanță deplină cu starea de lucruri descrisă de Gr. Brâncuș privind relația dintre elementele de substrat și cele moștenite din latină: „Acești termeni formează cupluri semantice cu cei moșteniți din latină, caracterizate prin relații de sinonimie conservate în ansamblul vocabularului prin aceea că între cuvântul latin și cel din substrat s-a stabilit un raport ca de la general la particular: *lapte și zară*; *caș și brânză*, *urdă*; *ai și leurdă*; *șarpe și balaur*; *vierme și strepede* etc.” [13, p. 185-186], menționând că elementele de substrat „sunt, de fapt, rezultatul unei influențe pe care a suferit-o latina în Dacia [13, p. 186]. După același cercetător, cazurile de sinonimie între cuvintele traco-dace și latine s-au menținut datorită specializării semantice [14, p. 18].

O altă trăsătură a cuvintelor din substrat, pe lângă cea de a forma cupluri semantice, este capacitatea lor mare de derivare. Potrivit statisticii privind derivatele celor 89 de cuvinte sigur autohtone făcută de Gr. Brâncuș, elementele fondului lexical autohton al românei au o putere de derivare mai mare sau, cel puțin, egală cu cea a elementelor latine, stabilită fiind pentru cuvintele de substrat media de 6 derivate. Or, numărul mare de derivate reprezintă forța de rezistență în timp a acestora [13, p. 182]. Pentru termenul *smidă* am înregistrat cel puțin următoarele 12 derivate: *smedișă*, *mădișă*, *smétie/ smetie*, *smidai*, *smidál*, *smidár*, *smidărie*, *smigét*, *smidiș*, *smidos*, *zmadicúță*, *zmidic/ zmidicu*.

După noi, derivate din *smidă* sunt și cuvintele *smicea* și *smicor*, asupra cărora vom reveni mai jos.

Un indiciu al vechimii înaintate în timp al unui cuvânt este transferul lui din categoria apelativelor în cea a numelor proprii (onomasticizarea lor). Acest aspect prezintă interes pentru cercetarea noastră, dată fiind proprietatea terminologiei geografice de a conserva termeni foarte vechi, care, anterior trecerii lor în categoria numelor proprii, au trebuit să fie cunoscuți timp îndelungat în spațiul nostru geografic ca termeni entopici, adică apelative. La fel ca și alți termeni, termenii geografici constituie un segment important din sistemul lexical al limbii.

Pornind de la caracterul realiei desemnate, termenul entopic *smidă* denumește un obiect geografic din regiunile împădurite din nordul Dunării. Potrivit datelor oferite de o serie de lucrări în domeniu, termenul *smidă* este întâlnit în onomastica românească în calitate de oiconim: *Smidă* (Făgărași, Toplița, Hunedoara), *Smida Ungurenilor* (Cîmplung, Suceava), *Snida*, *Smizi* (Vatra Dornei, Moldova-Nouă ș.a.), *Smida* (Cluj), *Zmida* (Piatra-Neamț), *Snida cu Chetrule*, *Snida Nouă*, *Vîrful Snizii*, *Poiana Snida* (*Smida*) ș.a.; de hidronim: cursurile de apă *Smida*, afluenți ai râurilor Ața (Munții Tarău, jud. Neamț), Muncelu (Munții Șureanu, jud. Hunedoara), Bârzava (bazinul Timiș-Bega, jud. Caraș-Severin), *Pîrîul Snizii*, ș.a.; de toponim: *Valea Smida* (Caraș-Severin), *Smida* – locuri și cantoane forestiere, toate în dreapta Prutului [15, p. 61; 16, p. 1092; 17, Wikipedia.org. /http: /ro.wikipedia.org/wiki/smida], dar și ca nume de familie.

Mulțimea de semnificații înregistrate diatopic pentru rom. *smidă*, precum și mulțimea de termeni corespunzători (sinonimi, din alte puncte de anchetă), fără îndoială, țin de origini și perioade de timp diferite. Nu avem monografii lexicale asupra terminologiei pădurii, care ar reflecta complexitatea relațiilor termenilor respectivi cu lumea extralingvistică. În acest context e de remarcat că din adâncă Antichitate codrii și pădurile au rămas mediul constant de viață materială și spirituală ale autohtonului din spațiul nostru geografic, iar înfrățirea cu pădurea fiind o formă de coexistență, de civilizație și cultură pe care am moștenit-o. Expresiile „românul s-a născut în codru”, „românul e frate cu codrul” sau formula „frunză/foaie verde...” cu care acesta își cântă destinul, ascund straturi străvechi de înrudire a autohtonului cu codrul, esențe ale existenței sale în acest spațiu. Este adevărat, epoca modernă a scos din folosință o serie de uzanțe străvechi, însă nu pe toate. Ținând cont de însemnătatea pădurii în viața autohtonului din spațiul nostru, considerăm că unele dintre semnificațiile diatopice ale termenului *smidă* ar fi legate de realii extralingvistice străvechi. Pentru a le scoate în evidență, în continuare ne vom referi la locul pădurii în viața populației autohtone din spațiul geografic carpato-danubian.

Din cercetările paleobotanice și de geografie istorică cunoaștem că vegetația de pe teritoriul populat de strămoșii noștri traco-daci a fost dominată de plante mari grupate în păduri imense acoperind cele mai diverse forme de relief (montan, cu depresiuni, de deal, de câmpie). Acestea, conform hărților prefeudale, ocupau circa 2/3 din spațiu, situație ce a dăinuit până în Evul Mediu modern [18, p. 11]. Îndelungata și intensă *trăire în pădure*, după cum susține paleosociologul H. H. Stahl, a dat naștere unei „civilizații

a lemnului” [ibidem]. „Omul care trăia în luminișurile pădurii, sub liziera codrilor ce urcă până în golurile alpine, protejat de arbori imenși sau de arbuști târători, nutrea pentru această unitate geobotanică idei și sentimente care s-au cristalizat într-un mod de gândire diferit și se exprima într-un stil cultural deosebit: modul de gândire care a promovat o mitologie botanică și stilul de exprimare realist fantastic care a ilustrat această gândire” [18, p. 12].

Modul de reflectare spirituală a vieții desfășurate în întregime în pădure a generat cultul arborilor și al codrilor. În aceste condiții „Arborii cei mai utili au fost declarați sacri sau consacrați” [18, p. 27]. Pentru valoarea lor materială aceștia erau protejați de legile profane, iar pentru valoarea lor mitologică de legile sacre [ibidem]. Aici vom preciza că în categoria arborilor sacri erau incluși și arborii loviți de trăsnet sau fulgerați (se credea că prin trăsnet și fulgerare zeii îi sustrag lumii profane). E de presupus că pădurile posedatoare de arbori loviți de trăsnet, adică sacri, erau declarate păduri sacre.

Realitatea extralingvistică, fără îndoială, și-a găsit reflectare în limbă. Din această perspectivă, considerăm necesar de a proceda, pe baza anumitor criterii, la clasificarea și descrierea tipurilor de păduri din Antichitate.

1. *Criteriul religios*. După destinația și rolul lor mitic și civil, la traco-daci (și nu numai) pădurile se divizau în *păduri sacre*, *păduri sacre publice* și *păduri publice*.

Prin *păduri sacre* trebuie să înțelegem „arbori în grup” (gr. *ἄλσος*, lat. *lucus*), adică „grupuri de arbori sacri”. „Pădurea sacră, – după cum subliniază Henry Thédénat, care a studiat fenomenul, – nu era totdeauna o pădure izolată, ci adesea numai o parte oarecare de pădure”, „un luminiș dintr-o pădure”, „inima pădurii” [citată după R. Vulcănescu, 18, p. 18], adică un fragment, o parte anume din pădure/ codru, or, pădurea sacră se afla în inima unei păduri mari. R. Vulcănescu precizează că „acest tip de păduri sacre sânt cele aparținătoare de temple, al căror regim juridic cutumar era cu totul altul, decât al pădurilor sacre publice, care la romani erau în mare cinste în perioada regilor”. „Pădurile sacre ale țărilor cucerite (de romani) rămâneau sacre, cu același titlu ca și cele ale teritoriului (roman)” [18, p. 18]. Vom mai adăuga că în Antichitate pădurile sacre au avut un rol mitic (religios) și unul civil (locuri de convocare și adunare a poporului, de târguri, de refugiu și bejenii). E cazul să precizăm că pădurile sacre aparțineau zeilor și omul nu era în drept să le atingă, iar pădurile publice aparțineau comunităților și tăierea de arbori în ele se făcea în conformitate cu anumite ritualuri.

După noi, unele semnificații ale termenului *smidă* trebuie puse în legătură cu pădurile sacre. Fiind părți (cu funcții sacre) din pădure/ codru, ele denumesc o parte din întreg; respectiv, ele reflectă un raport similar celui dintre *pădure* și *smidă*. Delimitarea pădurii sacre „un luminiș dintr-o pădure”, dată de H. Thédénat, se află în deplină concordanță cu definiția diatopică a *smizii* prin „Luminiș cu tufăriș între copaci”, dată de T. Poruciu (a se vedea. supra). O altă semnificație ce apropie termenul examinat de pădurea sacră este „Desiș în pădure format din tufișuri de mărăcini, de zmeură, de mure etc. care cresc printre copaci *doborâți de furtuni, arși de trăsnete...*”, or, arborii loviți și arși de trăsnet erau considerați sacri, iar spațiul cu arborii din jur forma pădurea sacră.

Cum bine se știe, creștinismul a luptat împotriva cultului arborilor și al pădurilor sacre ca elemente ale religiei păgâne. Distrugerea lor, de regulă, se făcea prin tăiere și prin ardere. Semnificațiile termenului *smidă* „Loc cu pădure tânără, crescută pe locul unei

păduri arse”, „pădure de brazi arsă, care crește din nou” pot fi puse în relație cu pădurea sacră distrusă prin ardere, iar semnificațiile „pădure de tufe și arbuști”, „hățiș, desiș de pădure tânără”, „pădure tânără și foarte deasă (de molift, de jnepeni și de alte tufe)” pot fi puse în relație cu pădurea sacră distrusă prin tăiere. Semnificațiile date pot fi calificate drept definiții ale unor noi realii apărute pe locul pădurilor sacre lichidate: tufărișuri, crânguri, desișuri. Acestea, până a ajunge să se facă pădure și să fie curățate, devin un loc de nepătruns, inaccesibile atât la propriu, cât și la figurat, date fiind interdicțiile noii religii și creștinarea treptată a băștinașilor. Întrucât locul pe care au crescut acestea a rămas a fi unul sacru la autohtonii păgâni, ei i-au păstrat denumirea.

E cazul să amintim că în perioada cuceririi romane s-au tăiat arbori și păduri, în special, pentru construcțiile militare și citadine. De aceea nu excludem că unele semnificații ale termenului examinat pot fi raportate la perioada respectivă.

Așa cum tăierea și arderea arborilor sacri și a pădurilor sacre ca mijloc de luptă împotriva cultului păgân nu a căpătat proporții deosebite în spațiul nostru geografic, acesta ar putea constitui unul dintre motivele din care termenul *smidă* s-a păstrat pe arii restrânse, ca regionalism.

2. *Criteriul geografic.* O altă clasificare, ce depășește cadrul indo-european, se făcea în conformitate cu relieful pe care acestea creșteau: *păduri la munte/ deal și păduri la câmpie/ șes.*

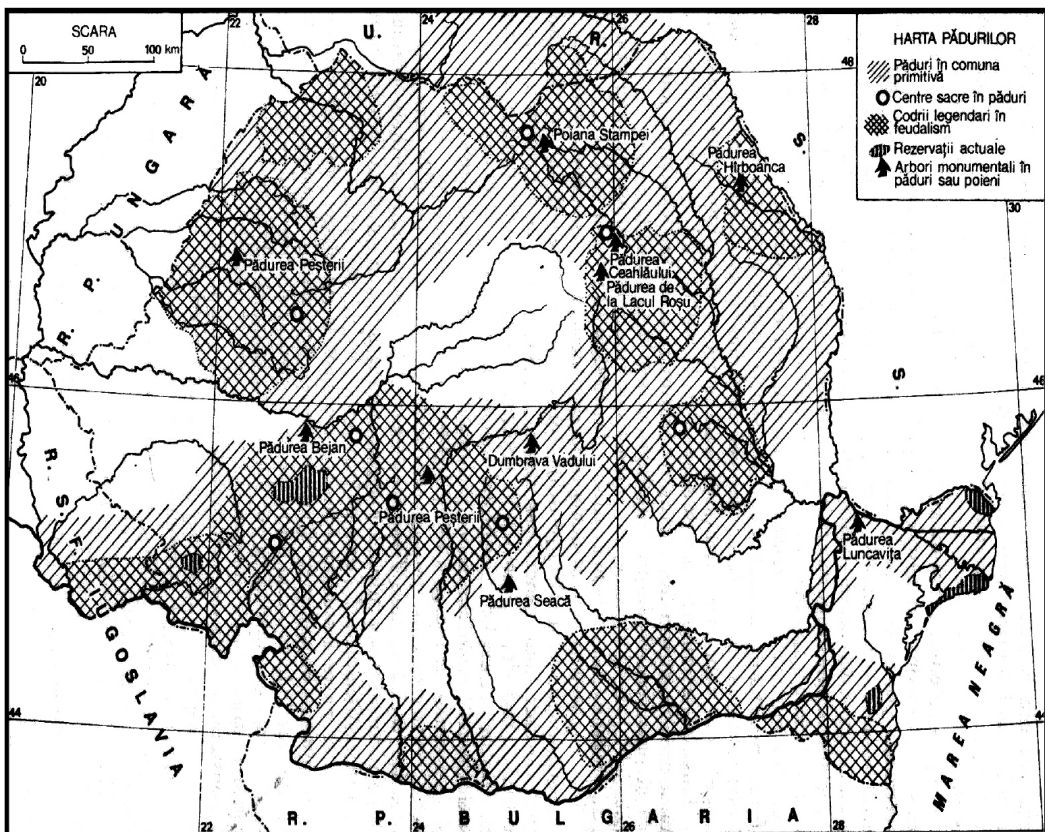
Pentru pădurea de la munte/ deal româna a păstrat termenul din substrat *codru* (a se vedea: Poruciuc Adrian, *Grec. Kodros (Κόδρος), alb. Shkodër și interpretarea etimologică a rom. codru ca derivat indoeuropean-paleobalcanic*// Confluente și etimologii, Polirom, Iași, 1998, p. 55-85; Pleșca E. *Contributions à l'étude du roumain codru. Thracians and circumponic World III. Proceedings of the Ninth International Congress of Thracology, Chișinău-Vadul lui Vodă, 6-11 September 2004, Chișinău, 2004, p. 185-193*], iar pentru cea de la câmpie a moștenit din latină termenul *pădure* devenit, cu timpul, unul generalizator.

Populația băștinașă, de la munte (acolo, unde stăpână era ea) a păstrat termenul autohton *codru*, pentru desemnarea întinderilor împădurite de la munte și deal, respectând în continuare riturile și practicile de tăiere și cinstire a arborilor sacri și a pădurilor sacre. Faptul trebuie luat în seamă și din considerentul că termenul cercetat s-a păstrat în uz cu precădere în regiunile montane din nordul Dunării, mai cu seamă în Transilvania.

În condițiile date apare necesitatea de a stabili și raportul dintre *codru* („pădure (mare, deasă, bătrână)” (DEX), „Pădure mare, întinsă, deasă, bătrână, seculară”, spec. „pădure care crește pe munți, nu la șes” (DA), „pădure la munte și la deal/ pe relief înalt”)... și *smidă*, care se pretează, după noi, a fi un termen străvechi din limba de substrat. Aici ar mai fi de gândit și asupra ideii ce se desprinde chiar din definițiile actuale ale termenilor *codru* – „pădure mare, bătrână...”, adică netăiată = necurățată, neatinsă în timp, – în opoziție cu *pădure* „pădure tânără, curățată”, adică rarită, îngrijită. Dacă, așa cum gândim ipotetic, în Antichitate termenul *smidă* desemna pădurea sacră, atunci locul ei era mai indicat în interiorul codrilor, unde omul nu intervenea. În plus, codrii se aflau pe relief înalt, situându-se, după cum se credea, mai aproape de zei, ceea ce le conferea un anume grad de sacralitate. Mai mult ca atât, la dacii liberi, inclusiv și la acei ce formau enclave în provinciile romanizate, ea a avut o viață mai lungă. Dacă examinăm

harta pădurilor din Antichitate și Evul Mediu (elaborată de R. Vulcănescu), constatăm că arborii monumentali și centrele sacre în păduri se aflau în interiorul codrilor legendari în feudalism, pe relief muntos (a se vedea harta). Faptul ar indica, după noi, asupra unor realități și relații de concurență mai vechi, de până la romanizare, stabilite la daco-geții preromani între aceste două categorii de masive împădurite. Iar împrumutul latin *pădure* din regiunile anexate la Imperiul Roman ar putea urma modelul deja existent în limba băștinașilor.

3. *Criteriul speciei (biogenetic)*. În conformitate cu acest criteriu vom clasifica pădurile potrivit speciei (speciilor) de arbori care le formau. Astfel, vom avea *păduri de conifere* sau *rășinoase*: de brad, molid, jnepeni, tisă ș.a.; *păduri de foioase*: de stejar, de fag, de carpen și tei ș.a.; *păduri formate dintr-o singură specie* de arbori și *păduri mixte*. Întrucât bradul (la munte) și stejarul (la câmpie și deal) erau arborii sacri la strămoșii noștri (sub formă de brad și stejar figura și arborele cosmic!), la munte pădurile sacre erau de brad / molid. Din relatările lui Vulcănescu aflăm că „împotriva pădurilor și codrilor de brad, ca și a arborilor sacri și consacrați din familia bradului, în perioada feudală s-a dus sistematic o luptă organizată...” [18, p. 51]. După noi, în legătură cu pădurea sacră de brad poate fi pusă semnificația termenului *smidă* „pădure de brazi arsă, care crește din nou”.

Harta pădurilor cu semnificație mitologică

Din punctul nostru de vedere, întâi de toate, trebuie luată în seamă ipoteza, după noi plauzibilă, legată de cultura și tradițiile mitologice ale băștinașilor, care, cel mai probabil, prin **smid(ə)* au desemnat *pădurea sacră*. La traco-daci, ca și la alte popoare indo-europene, pădurile sacre aveau funcții mitologice și de cult. *Pădurea sacră* ca mulțime de arbori sacri/ loc cu arbori sacri, se află în strânsă relație cu *arborele cosmic*. Evoluțiile semantice ulterioare vin în susținerea acestei ipoteze.

Dacă e să ne referim la semele integratoare ale semantemului *smidă*, apoi vom stabili că unele dintre ele ar corespunde și pădurii sacre (cu schimbările suportate în timp): *densitatea mare a vegetației/ gradul de împădurire, vârsta, tipul/ caracterul vegetației/ constituenții ai pădurii, gradul de accesibilitate, configurația terenului, locul amplasării, mărime/ dimensiune*.

Cum bine se știe, cuvintele, ca reflectare deplină a vieții în societate, sânt legate între ele și formează un sistem. Cea mai mică modificare în cadrul sistemului, ce atinge unul sau mai multe cuvinte, influențează asupra statutului altor cuvinte, care, într-un fel sau altul, intră în contact cu cuvântul (cuvintele) respectiv(e). Sistemul ca atare are limitele sale, el își păstrează echilibrul [5, p. 20-21]. Intervenind în sistem, împrumuturile produc, la acea perioadă de timp, schimbări. În perioada inițială a pătrunderii lor împrumuturile devin sinonime înlocuitoare, iar acestea se pot afla într-o poziție mult mai favorabilă decât echivalentele lor autohtone. Pe de altă parte, trecând într-o altă limbă, cuvântul-împrumut trece din „cadrul unei rețele de asociații formale și semantice” într-un spațiu lingvistic în care își pierde relațiile sale asociative, mai cu seamă, dacă realitățile respective reflectate în cele două limbi în contact nu corespund. De aceea, chiar dacă pe un segment îngust împrumuturile ocupă o poziție favorabilă, acestea își creează cu greu familii (numeroase) de cuvinte și nu totdeauna devin polisemantice. La rândul lor, cuvintele autohtone deseori cedează: își îngustează semantica, dacă aceasta este bogată, sau dispar cu totul din uz, dacă au o semantică săracă [ibidem].

Raportând termenul *smidă* la categoriile respective de cuvinte, trebuie să spunem că acesta s-a păstrat în limbă înfruntând de-a lungul timpului pe *crâng* „Pădurice de arbori tineri și de lăstari”, pe *huci/ huceag* „Pădure mică, tânără și deasă, tufiș”, pe *hățiș* „Loc plin cu mărcini, cu arbuști spinoși etc.”; „desiș greu de străbătut; pădure mică foarte deasă, cu mulți lăstari tineri și arbuști”, pe *sihlă* „pădure deasă de copaci tineri” (DEX) ș.a. împrumuturi făcute în cadrul grupului lexico-semantic al pădurii, datorită semanticii bogate și a numărului mare de derivate, a circulației sale în arii conservatoare, dar și datorită relației originare cu cel mai vechi strat mitologic ce a stat la baza viziunii despre lume a strămoșilor noștri. Pe de altă parte, uzul lui îndelungat i-a întărit poziția în limbă.

Dacă lingvistica de areal caută asemănări ale faptelor de limbă într-un grup concret de limbi, dialecte sau graiuri ale unei limbi, determinate de continuitate spațială, atunci lingvistica comparată, la care vom apela pentru a aduce date noi și a stabili etimologia termenului examinat, caută asemănări între limbile înrudite genetic. Aici vom preciza că se are în vedere înrudirea genetică dintre limbile indo-europene, nu dintre cele romanice, deoarece, așa cum am afirmat mai sus, etimonul termenului *smidă* nu se află nici în latină, nici în alte limbi romanice. Pe baza cercetărilor făcute anterior, susținem că rom. *smidă* este un cuvânt necunoscut pentru comparativistica indo-europeană. După noi, prin acest

cuvânt româna, alături de alte limbi indo-europene, a păstrat o relictă de mare valoare cu încărcătură mitică legată de *arborele cosmic*.

În mitologiile arhaice ale popoarelor lumii *arborele cosmic* „constituie un concept de bază de tip universal, care include în conținutul lui întregul cosmos figurat sub imaginea unui arbore ca imagine globală a lumii și vieții redată în formă vegetală” [19, p. 125]. Potrivit datelor oferite de mitologia botanică și istoria etnologiei, la sfârșitul epocii bronzului și începutul epocii fierului, cosmosul a fost imaginat de oamenii primitivi (nu numai de indo-europeni!) ca un arbore imens, cu rădăcinile înfipte în pământ și cu coroana în cer, numit *arborele cosmic* sau *arborele lumii*. În viziunea oamenilor primitivi arborele cosmic este liantul care unește cele trei nivele ale cosmosului, numite și lumi, în care era împărțit universul, înlesnind comunicarea dintre ele: *lumea htoniană* (subterană) – „prin rădăcinile ce răscolesc adâncurile în care se împlântă”; *lumea de mijloc* (de pe suprafața pământului) – „prin trunchi și crengile de jos”; *lumea uraniană* (din înaltul cerurilor) – „prin ramurile dinspre vârf, atrase de lumina cerului”. Aflat în mijlocul universului, arborele are caracterul unui centru. În virtutea acestui concept, se face ca arborele lumii să fie sinonim cu *axa lumii* – „centrul, echilibrul, sprijinul a tot pământul locuit, împletitură cosmică” (Pseudo-Hrisostomul, idem). La unele popoare arborele reprezintă drumul dintre cer și pământ, pe care călătoresc zeii, spiritele și sufletele, și pe care îl străbat acei ce trec din lumea vizibilului în cea a invizibilului [19, p. 125]. Iată de ce arborele a fost fundamental pentru existența omului antic.

La daci, după cum ne relatează R. Vulcănescu, arborele cosmic a fost înfățișat în poziție naturală, drept, cu ramurile înfipte în cer și coroana confundându-se cu întregul cosmos [18, p. 35]. Observăm că în viziunea despre lume a strămoșilor noștri, la fel ca la alte popoare ale Antichității, arborele cosmic cuprindea tot cosmosul: „coroana lui acoperea cerul”, „rădăcina lui umplea pământul”; „în coroană era sălașul ceresc al zeilor”, iar între rădăcini era Infernul”. Trunchiul se afla între cer și pământ, adică în spațiul de mijloc (terestru) ce hotărâncea lumea subterană de cea uraniană. *Ramurile* lui sanctificau locul pe care îl acopereau.

În urma cercetărilor comparativ-istorice s-a stabilit că în așezările primitive din sud-estul Europei, ce include spațiul geografic populat de români, există un bogat cult al arborilor sacri (succedanee ale arborelui cosmic) concepuți ca o replică htonică a arborelui cosmic și ca suport material al bolții cerești a unei așezări. [18, p. 28]. Locul în care este implantat este deosebit de la un popor la altul și e sacru pentru fiecare popor luat în parte, deoarece în jurul lui se desfășoară mitic întreaga activitate terestră. Mai mult ca atât, locul implantării în vatra satului a fost considerat *centru material și spiritual* al așezării [ibidem], dar și al universului lor mitic. Închiptuit în centrul lumii concrete, arborele susține bolta cerească. Un alt succedaneu al arborelui cosmic, coloana cerului de tipul stâlpului sacru, îndeplinea și rolul elementar de a fixa hotărânciile lumești și supra lumești ale vieții umane și cele ale naturii cosmogonice.

Din viziunea mitică a indo-europenilor despre arborele cosmic desprindem trei valori mitosemantice: 1) arbore, 2) centru, mijloc (ca poziție în univers), 3) (parte a) lume(ii). E de remarcat că fiecare grup social imprimă cuvântului o marcă particulară, în

corespondere cu viziunea sa asupra lumii. Întrucât la indo-europeni arborele reprezintă *cosmosul viu* în neconținută regenerare (fie ritual și concret, fie mitic și cosmologic, sau pur simbolic) [20, p. 279], acesta a fost păstrat, mai cu seamă, ca simbol al mezocosmosului – loc unde se desfășura viața văzută, trăită și imaginată de om.

După cum observă R. Vulcănescu, arborele cosmic este prima creație majoră din procesul cosmogoniei române [21, p. 243]. Cele două legende mitice despre zidirea lumii, înregistrate spre sfârșitul sec. al XIX-lea la români, confirmă acest fapt. *Legenda mitică despre emersiunea arborelui cosmic din Apele primordiale* ne relatează că mai întâi a apărut *arborele*: din toiagul aruncat de Dumnezeu în „apa cea mare” „crescu un arbore mare”. Și numai apoi Dumnezeu făcu lumea: „Din copacul cel mare, carne căzu pe pământ și din frunzele copacului se iviră oamenii” [21, p. 241-242]. Tot din această legendă mitică desprindem faptul că *arborele cosmic* a devenit *axa cosmică* în jurul căreia mai apoi, s-a constituit întreg Cosmosul. Din *Legenda mitică despre crearea Cosmosului de Fărtat și Nefărtat* aflăm că la acoperirea pământului cu cer aceștia „au proptit cerul cu toate ale lui pe *arborele cosmic* și pe marginile pământului” [21, p. 245]. În conformitate cu cele relatate în legendele mitice, mai întâi a apărut arborele cosmic (deci a fost primordial!), apoi pământul (lumea subterană dintre rădăcinile lui), mai apoi lumea (lumea de mijloc locuită de om) și numai apoi cerul (lumea uraniană). În limba unei comunități antice în care religia și credințele constituiau pilonul în jurul căruia se mișcau toate și de la care toate își trăgeau începutul, nu a putut să nu lase urme în limbă.

Datele extralingvistice aduse mai sus privitor la cunoașterea vieții spirituale și materiale, a mediilor sociale și naturale constituie o condiție a succesului în cercetările noastre etimologice. E de remarcat că în cazul nostru sfera extralingvistică dată se află în strânsă legătură cu înțelesul cuvântului cercetat, în mod special, cu partea de mijloc a realiei desemnate, aflate în lumea terestră a mezocosmosului – spațiu locuit de om și căreia îi corespunde semantemul „lumea de mijloc”. Semantemul „lumea de mijloc” a fost reconstruit prin lexemul **med^{hl}ǵo-* [22, p. 485] pe baza cercetării comparate a unui șir de corespondențe din limbile indo-europene, cf.: v. ind. *madhyas* „medius”, *mādhyam* n. „mijloc, centru”, *madhyamā* „de mijloc (despre spațiul intermediar), *mādhya* n. „mijloc, centru, spațiu intermediar (între cer și pământ)”, av. *maidia-* „de mijloc” gr. *μέσσος, μέσος* „de mijloc”, lat. *medius*, „de (din) mijloc, central”, gal. *medio-* (atestat în oiconimul Mediolanum „Milan”), v. isl. *Miðgarðr* „Lumea de mijloc”, v. engl. *middan-gæard* „Lumea de mijloc”, „cercul terestru (al orizontului), suprafața terestră”; got. *midjis* „amplasat la mijloc”, v. g. s. *mitti*, irl. *mide* „medium”, v. prus. *median* „arbore, copac”, lit. med. *mėdžias* „arbore”, lit. *mėdis* m. „arbore, copac”; slave: ucr., biel. *межá*, bg. *междá*, scr. *међа*, slvn. *měja*, ceh. *meze*, slvk. *medza*, pln. *miedza* „hotar, hat, răzor” ș.a. [23, p. 591-592]. Ținem să atragem atenția asupra faptului, destul de însemnat, că formele atestate istoric sânt alcătuite din una și aceeași rădăcină. E de remarcat că lexemul **med^{hl}ǵo-* atestat în arealul lingvistic indo-european are etimologie indo-europeană.

După cum subliniază E. Benveniste, „Orice reconstrucție etimologică trebuie să țină foarte bine seama de repartiția dialectală a formelor și de relațiile care se desprind din ele,

în vederea clasării semnificațiilor” [24, p. 83]. În acord cu cerințele înaintate de lingvistul citat, pe baza formelor atestate istoric și a relațiilor care se desprind dintre ele, am stabilit că termenul românesc *smidă* are corespondențe lexico-semantice în mai multe limbi indo-europene, dintre care cele mai apropiate le are cu limbile baltice, cf.: v. prus. *median* „arbore, copac”, lit. *mėdis* m. „arbore, copac”, lit. med. *mėdžias* „arbore, copac” evoluat în lituaniana dialectală. la „crâng, pădurice, pădure”, jem. *mėdė* f. „pădure, pădurice, crâng”; lit. *mėdė* „pădure”, *medėkas* „pădurice”, „*medėlynas* „pepenieră (silvică)”, let. *mežs* „pădure”, „copac”, „crâng, pădurice”. În aceste limbi avem evoluția: *arbore* → *arbore împreună cu arbori/ arbori împreună = grup/ mulțime de arbori* → *crâng, pădurice, → pădure (locul pe care crește mulțimea de arbori)*. Pentru o evoluție similară „arbore” → „pădure” cf.: bg. *бop*, scr. *бop*, slvn. *bór* „pin” și ceh. *bor* „pădure de pin”, rus. *бop* „pădure de conifere pe soluri uscate, nisipoase”, „pădure de pin”, „pădure mixtă”, „pădure de foioase”; biel. *бop* „pădure”, pln. și v. sor. s. *bor* „pădure”, dar și v. isl. *morc*, v. engl. *bearu* „pădure”, precum și: gr. *δρύς* „stejar”, poetic „arbore”, *δρυός* „arbore”, „stejar”, *δρυμά* „pădure de stejar”, *δρυμός* „dumbravă de stejar”, „pădure”, „desiș”.

Observăm că formele atestate istoric în limbile baltice și română sânt alcătuite din unul și același radical. Cuvântul românesc are un *s-* mobile, însă, spre deosebire de majoritatea reflexelor indo-europene, nu are sufix, la fel ca lit. *mėdė* „pădure”, let. *mežs* „pădure”, „copac”. Pentru limbile baltice și română vom reconstrui radicalul *(s)*med-* „arbore, crâng, pădurice, pădure”, pentru care e de presupus un etimon indo-european comun *med^[h]-, de la care s-a format derivatul *med^[h]*jo-*.

Din câte se știe, studierea relațiilor cu baltica completează direcția de cercetare comparată a elementelor de origine traco-dacă din limba română. Sensul etimonului comun permite constatarea gradului de apropiere sau de depărtare semantică a cuvântului în română și baltică față de etimonul indo-european. Mai mult ca atât, datele din mitologia românilor confirmă în bună parte arhaismul aspectelor tratate.

Sprrijinindu-ne pe atestările din limba și civilizația românilor, considerăm că termenul entopic *smidă* „desiș, pădurice...”, cu etimologie necunoscută în limba română, are aceeași origine indo-europeană ca și reflexele de mai sus. După noi, atât formal cât și semantic, termenul se încadrează în structura dată. În arealul nostru lingvistic radicalul indo-european se caracterizează prin atașarea lui *s-* mobile: *(s)*med-* > (s)*mid-*, precum și prin închiderea vocalei anterioare din radical.

Apariția și consolidarea formei cu *s-* mobile poate avea câteva explicații: 1) la început, cuvântul-radical a avut semnificația „arbore”, ajuns să desemneze „mulțime de arbori, pădure” forma a trebuit să corespundă noului sens; 2) concurența mai târzie cu împrumutul de origine slavă *mladă* „vegetație arborescentă; lăstăriș; desiș; pădure tânără și deasă” (DEX), apropiat după structură și înțeles și răspândit pe o arie însemnată; 3) dar acest *s-* ar putea fi impus de armonia limbii sau de factori care nu sânt cunoscuți încă și privesc limbile indo-europene în general sau cele vechi balcanice. Prezența lui *s-* mobile este larg atestată în română, cf.: *a(s)fărăma*, *a(s)coborâ*, *a(s)cufunda*, *a(s)chinjui* (din mg. *kinozni*) ș.a. și nu numai. Situația acestui sunet nu este totdeauna clară nici la nivel indo-european.

Pe baza acestor supoziții, pentru o perioadă mai veche, putem reconstrui forma **med-* „arbore” > *s-mid-* „arbori împreună” = „crâng” > *s-mid(-ă)* „desiș, pădurice, pădure” (un plural singularizat). Regional, pentru *smădiță* a fost înregistrată forma *mădiță*, fără *s-* mobile. Tot regional a fost înregistrat derivatul *smîcor* „vârf de arbore”, dacă e să ne referim la semnificația „arbore” a cuvântului examinat.

Din cele expuse, este limpede că deosebirile semantice din cadrul acestui grup de cuvinte se află, sub raportul conceptului, în relație cu străvechiul mit despre *arborele cosmic*, despre care am relatat mai sus. Mai precis, faptele de limbă se află în strânsă legătură cu semnificațiile lui mitologice. Prevalarea unui sau altui simbolism al arborelui ține de locul pe care îl ocupa realia în viața grupului social concret, de segmentarea diferită a fragmentului de realitate dat.

Pe baza faptelor de limbă atestate în idiomurile indo-europene, – foarte însemnate sub raportul mediului geografic populat și cel al civilizației materiale și spirituale, dar și al funcțiilor principale ale arborelui cosmic (succedaneelor și derivatelor sale: coloane, stâlpi sacri etc.); ținând seama de repartiția dialectală a formelor atestate, punând în evidență raportul adevărat dintre fapte –, vom clasa semnificațiile și vom reconstrui alte două semanteme ce se află în relații strânse cu cea deja cunoscută de noi „Lumea de mijloc”.

Semantemul „arbore” este construit pe baza atestărilor din grupul de limbi baltice, rusa dialectală (probabil în regiunile istoric baltice, ulterior rusificate) și română: v. prus. *median* „arbore, copac”; lit. med. *mėdžias* m. „arbore, copac”, regional „pădure, dumbrovă, crâng”, lit. *mėdis* m. „arbore, copac”, *mėdė* „pădure”, jem. *mėdė* f. „pădure, pădurice, crâng”; let. *mežs* „pădure”, „copac”, „crâng, pădurice”, dar și rus. dial. *межца* „pădurice”, rom. *smîcor* „vârf de arbore”, *smid* m., *smidă* f. „desiș, pădurice, pădure...”, *smâz* „crengi subțiri și mlădioase de îngrădit un gard”, *smediță* „crenguță”.

Max Vasmer consideră că înțelesul cuvintelor baltice s-a dezvoltat din „tufăriș pe hotar (*mejā*)”, propunându-ne confruntarea cu modelul de evoluții din v. isl. *mork* „zonă de frontieră” → „pădure” și v. sued. *Mark* „hotar” → „pădure” [23, p. 592]. Ne întrebăm, dacă nu cumva faptele au fost răsturnate.

Dacă e să pornim de la realitatea extralingvistică legată de arborele cosmic, cercetarea ne orientează pe alt făgaș: dacă arborele ca obiect mito-geografic a fost primar, atunci și semantemul „arbore” poate fi considerat primar. Or mai întâi a trebuit să existe obiectul geografic arbore, apoi acesta să constituie o lume în care ar exista, și numai apoi să capete și funcție de hotar între lumi, respectiv, să avem evoluțiile „Lumea de mijloc”, „hotar”. Mai mult ca atât, funcție de hotar în lumea profană o aveau și alte obiecte geografice decât arborele și pădurea. Pentru ilustrare aducem *Cartea domnească de danie* de la Stefan al III voievod mănăstirii Putna, din 1488 aprilie 3, Suceava, document slavo-moldovenesc (în traducere) prin care se fixează hotarul unui sat: „...Iar hotarul acestui sat... să le fie începând de la Lucovița, de la stejarul înclinat peste zăpodii, peste drum la stâlp, unde-i săpată o movilă, și de aici drept peste vale, la movilă la deal, și de la această movilă peste câmp tot peste drumul cel mic, până la drumul cel mare, ce vine dinspre Lucovița, și de la acest drum mare până la heleșteul lui Iurie, iar de aici drept peste câmp, la stâlp, iar de aici peste câmp la stejarul, care este la Obrejie și la râu, la Derlui, la heleșteul mănăstirii,

și de aici în sus la pârâu, până la Soloneț, de aici pe pârâu până la șanțul heleșteului, și la stâlp, de aici drept peste câmp până la baia Coznei, și prin baie, până la drumul mic, și pe drumul mic până la stâlp, și la stâlpul vechi, la drumul mare, care vine de la Cernăuți, și peste drum drept peste câmp și peste vale la stâlp, la stejarul însemnat, care are pe el un bour, la Iablonăuți de la Cuciur, și peste valea care se numește Ruptura la altă vale, și la drum și peste valea Corovnei la stâlp, iar de la acest stâlp, care este pe coastă, și la ulmul la pârâul Corovnei și puțin mai sus de prisaca lui Pliușco, și peste Corovne la stâlp și peste vii la stâlp la costișă, și la piatra la vârful pe valea Adâncă, apoi pe valea Adâncă și peste Derlui, la deal și drept peste câmp la măr, la marginea pădurii, apoi în pădure între două poiene, apoi prin făget în jos până la hotarul Lucoviței, unde iese poteca din făget, și de-a curmezișul cornului la stejarul înclinat, la marginea pădurii. Acesta îi este lui tot hotarul [25, p. 185, 187-188].

Păstrarea semantemului „arbore” > „pădure” la baltici și români se explică prin faptul că strămoșii acestora constituiau civilizații rurale ce se caracterizau prin grad sporit de conservatism și prin legătura strânsă cu Patria.

Cum bine se știe, limbile baltice sânt cele mai arhaice dintre limbile vii indo-europene, conservând fapte de limbă mai vechi chiar decât unele atestări din limbile clasice, care, nu în puține cazuri, desemnează realii venite din preistorie, păstrând denumirea și semnificația lor cea mai veche. Or, datele aduse de noi constituie o mărturie în acest sens.

Semantemul „hotar” este construit pe baza atestărilor din grupul de limbi slave, vorbitorii cărora s-au așezat ultimii în patria lor istorică. El a fost reconstruit pe baza rus., ucr. *меж́а*, bg. *междá*, scr. *ме́жа*, slvn. *méjá*, ceh. *meze*, slvk. *medza*, pln. *miedza* ș.a. cu semnificațiile „hotar, hat, răzor” [23, p. 592]. Semnificația „hotar” fiind înțelesul de bază în acest grup de limbi. Faptele semantice sânt confirmate și de datele din primele texte bisericesti (traduse din greacă în slava veche), în care gr. *ῥύμη* „stradă îngustă, ulicioară” (prin „stradă” trebuie să înțelegem spațiul dintre case, spațiu de mijloc, ce hotărniceste, de hotar) este tradus prin v. sl. *межда*, pe când adverbul gr. *μέτ᾿ ἔξ᾿ ὅ* „între, la mijloc” este tradus prin v. sl. *междоу* (rus. *между* este un împrumut din vechea slavă bisericească, autohton în rusă fiind *межý*) [ibidem]. Pe baza materialului respectiv din limbile slave, pentru protoslavă a fost reconstruită forma **medjā* [ibidem]. După unii cercetători, înțelesul din slavă derivă din denumirea „semn de hotar”, „stâlp de hotar”, care în sens ritual este echivalent al arborelui [22, p. 485], ca substitut al arborelui cosmic. La fel ca acesta, succedanele sale fixau hotărnicii lumești și supralumești, conceptul mitic fiind transferat în uzul profan.

E de remarcat faptul că **semantemul „Lumea de mijloc”** ce a dezvoltat semnificațiile „centru, mijloc” cunoaște cea mai largă răspândire în cele mai multe dintre limbile indo-europene, cf.: v. ind. *madhyas* „medius”, *mádhya* n. „mijloc, centru”, gr. *μέσσος*, *μέσος* „de mijloc”, lat. *medius*, „de (din) mijloc, central”, got. *midjis* „amplasat la mijloc”, v.g.s. *mitti*, irl. *mide* „medium” ș.a. [23, p. 592].

După noi, evoluția semantică din indo-europeană s-a produs în deplină concordanță cu gândirea religioasă a grupurilor sociale vizate. Schimbările în cauză se prezintă astfel:

arborele cosmic $\geq$ *arbore* (ca obiect mitico-geografic în viața religioasă și profană, precum și ca sprijin) $\rightarrow$ *lumea de mijloc* (reprezentată de arborele cosmic) $\geq$ *mijloc, centru* (arborele cosmic se află în spațiu dintre lumi, centru de sprijin al cerului; în viața profană a ajuns să desemneze orice punct central dintr-un anumit spațiu geografic (și nu numai); $\rightarrow$ *hotar între lumile htoniană și uraniană (hotărnicii limești și supralumești)* $\geq$ *hotar* (arborele cosmic ca obiect mitico-geografic ce se află în centru, între două lumi, despărțindu-le, capătă funcția de hotar; în viața profană el desparte două sau mai multe obiecte).

Ceva mai sus am afirmat că termenii *smicea* și *smicor* trebuie tratați ca derivați din *smidă*. Aceste două cuvinte, la fel ca termenul *smidă*, sânt legate de viața în pădure a românului și a strămoșilor lui. Termenul *smicor* este definit de DLR prin „Vârf de arbore”, iar *smicea* prin „Ramură roditoare specifică mărunții și părului, subțire, flexibilă, lungă până la 30 cm, cu toți mugurii vegetativi” de DEX și prin „Ramură tânără care se dezvoltă pe rădăcina sau tulpina unei plante; lăstar, mladă etc.” de DLR. Însă la o examinare relațională a uzului celui din urmă cuvânt vom stabili că el denumește și rămurica tânără, doar cu muguri, fără încrengături, dreaptă, subțire și flexibilă, care crește și formează vârful unei crengi/ crăci sau a unui arbore. Diferitele sale semnificații se explică prin specificul și forma de creștere a realiei arborescente. În acest sens cf. exemplele: „Pentru vârf însă sânt indispensabile mlădițele sau zmicelele din lemn tare”; „Și mai sus între zmicele// Cântă două turturele” (DLR), adică încrengăturile care cresc pe partea terminală și formează vârful (-rile) cracului sau al(e) arborelui, adică înaltul. Cu aceeași indicație asupra înălțimii avem derivatul *smicor* „Vârf al arborelui” (DLR). Dacă termenul *smicor* stă izolat în limbă, *smicea* are un șir de forme și derivate: *micea, cimcea, zimțea, znicea, smincea; smânceauă, smicelușă, smiceluță, smicioagă, smigde, smicel*.

Prin analogie, prin *smicea* au fost denumite o serie de obiecte sau părți de obiecte cu vârf ascuțit sau vârful ascuțit al unor obiecte: „Partea ascuțită a fusului”, „Bețișor cu vârf ascuțit folosit în medicina populară”, „Cuțitaș mic și ascuțit...”, „cuțit folosit în cizmărie pentru tăiat pielea”, „săgeată” ș.a.

Ca derivat din *smidă*, termenul *smicea* din limba română, a suportat unele schimbări fonetice. În urma derivării consoana -d- din radical și sufixul -c- (**smid-c-ea*) au format grupul consonantic -dc- din două sunete ocluse. Ulterior are loc asimilarea regresivă a primei consoane (-d-) de cea de-a doua (-c-) după modul de articulare (-d-c- : -c-c- : -c-), proces fonetic suportat și de derivatul *smicor*. (din **smi-d-c-or* : **smi-c-c-or*, *smi-c-or*).

În final vom face unele precizări în ceea ce privește semnificația derivatului *smediță* „rămurică, crenguță subțire și flexibilă”. După noi, semnificația dată este o dovadă că termenul *smidă* a avut la strămoșii noștri semnificația „arbore, copac”. Faptul că anume derivatul diminutival *smediță* a păstrat semnificația „rămurică, crenguță subțire și flexibilă” a unui arbore nu este deloc întâmplător. El devine clar, dacă îl examinăm din perspectivă mitică. Un șir de datini și credințe ne arată că, pentru a îmbuna zeii, lor li se aduceau ofrande ramuri de arbori sacri sau consacrați (ca substitute ale acestora cu funcție apotropaică). Datinile și credințele respective constituie o moștenire neolitică, ele își trag obârșia din fondul neolitic de rituri și credințe. Cu referire la genetica lor,

Mircea Eliade constată: „...rădăcinile sânt mult mai profunde decât lumea greacă sau romană sau chiar decât cea mediteraneană, mai profundă decât lumea orientului apropiat antic” [20, p. 274]. Odată cu creștinarea, ele au căpătat o expresie creștină. Uzul sacru și apotropaic al crenguțelor de arbori îl avem și astăzi în spațiul nostru: la Florii se sfințesc crenguțe de salcie (arbore sacru la daco-geți și români) și se pun la streășina, deregii, stâlpii casei („în apărătoarea casei”); la Duminica Mare se pun crengi de nuc (arbore sacru la daco-geți și români), de tei ș.a. care se păstrează până la Rusalii. Ele înfățișează arborele sacru și semnifică protecția vegetației asupra omului. În acest sens cf. motivul crenguței de brad pe vasele dacice sau motivul arborelui pe prosoape, covoare etc. utilizat până în prezent. Cunoașterea bazelor arhaice ale experienței religioase ne permite să constatăm că forma și semnificația diminutival/ dezmiertătoare era folosită pe larg în raport cu zeii și esențele ce asigurau viața Acestora li se atribuia o încărcătură sacră, cf.: *pânică*, *apușoară* ș.a. Uzul dezmiertător al diminutivului *smediță* exprimă atitudinea față de realia desemnată, pentru a nu le pierde sacralitatea și funcția lor apotropaică, dar și de a îmbuna zeii. Prin urmare, faptul că până la noi a ajuns doar forma diminutival- dezmiertătoare *smediță*, ține de încărcătura arhaică sacră a ramurilor de arbori sacri, pe care îi reprezentau în credințele și riturile strămoșilor noștri.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. Drăgoi, Sabin. *303 colinde cu text și melodie*. – Craiova, 1935.
2. *Dicționarul dialectal*, vol. IV. – Chișinău, 1986.
3. *Dacoromania*. Buletinul Muzeului limbii române. Anul III, 1922-1923. – Cluj, 1924.
4. Ciorănescu Alexandru. *Dicționarul etimologic al limbii române*?. – București, 2002.
5. Charles Brucker. *L'étymologie*. – Paris, 1988.
6. Eremia Anatol. *Dicționarul explicativ și etimologic de termeni geografici*. – Chișinău, 2006.
7. Брук С. И. *Этнологический атлас Европы и сопредельных стран*. In: *Ареальные исследования в языкознании и этнографии*. – Ленинград, 1977.
8. Десницкая А. В. *К вопросу о предмете и методах ареальной лингвистики*.// *Ареальные исследования в языкознании и этнографии*. – Ленинград, 1977.
9. *Micul atlas lingvistic român*. Serie nouă, vol. I. – București, 1956.
10. *Atlasul lingvistic român pe regiuni. Basarabia, nordul Bucovinei, Transnistria*, vol. IV. – Chișinău, 2004.
11. *Atlasul lingvistic român pe regiuni. Transilvania*, vol. IV. – București, 2006.
12. *Micul atlas lingvistic român*. Serie nouă, vol. II. – București, 1967.
13. Brâncuș, Grigore. *Vocabularul autohton al limbii române*. – București, 1997.
14. Brâncuș, Grigore. *Cercetări asupra fondului traco-dac al limbii române*. – București, 1995.
15. Iordan Iorgu. *Toponimia românească*. – București, 1963.

16. *Tezaurul toponimic al României. Moldova*. Repertoriul istoric al unităților administrativ-teritoriale 1772-1988, vol. I, partea a 2-a. – București, 1992.
17. Wikipedia.org. /http: /ro.wikipedia.org/wiki/smida
18. Vulcănescu Romulus. *Coloana cerului*. – București, 1972.
19. Chevalier, Jean, Cheerbrant, Alain. *Dicționar de simboluri*, vol. I, A-D. – București, 1994.
20. Eliade, Mircea, *Tratat de istorie a religiilor*. – București, 2008.
21. Vulcănescu Romulus. *Mitologie română*. – București, 1984.
22. Гамкрелидзе, Т. В., Вяч. Вс., Иванов. *Индоевропейский язык и индоевропейцы*, Том 1-2. – Тбилиси, 1984.
23. Фасмер М., *Этимологический словарь русского языка*. – Москва, 1986.
24. Benveniste Émile. *Vocabularul instituțiilor indo-europene*. – București, 2002.
25. *Moldova în epoca feudalismului. Documente slavo-moldovenești*. Veacurile XV-XVI, vol. II. – Chișinău, 1978.

LISTA ABREVIERILOR

alb. = albaneză	pln. = poloneză
arm. = armeană	rom. = română
av. = avestă	rus. = rusă
bg. = bulgară	rus. dial. = rusa dialectală
ceh. = cehă	scr. = sârbo-croată
gal. = galeză	sl. = slavă
got. = gotă	slvk. = slovacă
gr. = greacă	slvn. = slovenă
iem. = jemaită	ucr. = ucraineană
irl. = irlandeză	v. sl. = slava veche
lat. = latină	v. engl. = vechea engleză
let. = letonă	v. g. s. = vechea germană de sus
lit. = lituaniană	v. ind. = vechea indiană
lit. dial. = lituaniana dialectală	v. isl. = vechea islandeză
lit. med. = lituaniana medievală	v. prus. = vechea prusiană
mg. = maghiară	v. sued. = vechea suedeză
ngr. = greaca nouă	v. sor. s. = vechea sorabă de sus